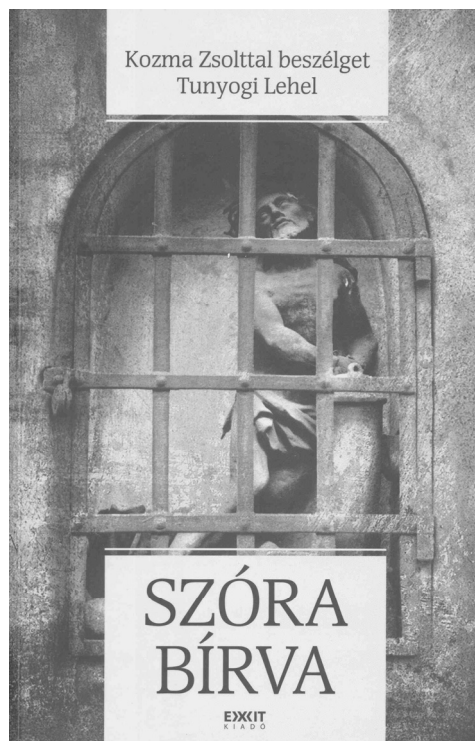

Szóra bírva. Kozma Zsolttal beszélget Tunyogi Lehel.

Exit Kiadó. Kolozsvár 2009. 313 old.

Az utóbbi idők nagy olvasmány-élménye volt számomra a Kozma Zsolt lelkész, nyugalmazott teológiai professzort megszólaltató könyv. Tunyogi Lehel, magyarfodorházi református lelkész vállalkozott arra a sokak szerint lehetetlen feladatra, hogy „szóra bírja” a szerény, introvertált, a magamutogató szerepléseket mindig is kerülő, köztisztelőben álló tanár urat. A szerző (bár lehet, hogy e könyv esetében helyesebb szerzőkről beszélni!) olyan „triptichontémájú beszélgetés-könyv” megírására törekedett, amely az „Ige–szolgálat–egyház” hármasság szemszögéből próbál betekintést adni egy (valójában két!), a népe és egyháza mellett elkötelezett személyiség gondolatvilágába és munkásságába, és mindezt lehetőleg úgy, hogy a beszélgetés személyes hangvétele a „la noblesse oblige” okán maradjon mindvégig hű a személyeskedés-mentesség elvéhez.

A *Szóra bírva* az Exit Kiadó ötödik könyve, amelyet a *Teológiai Praxis* sorozatban adott ki. A kiadó arra szakosodott, hogy a gyakorlati teológia tárgykörébe tartozó szakkönyveket fordíttat le és tesz hozzáférhetővé lelkészek, teológusok és világi érdeklődők számára. A könyv folytatója annak a sorozatnak, amely Edwin H. Friedman *Nemzedékről nemzedékre* című, a rendszerelméletéről szóló könyvének lefordításával kezdődött, és amelyet Hanneke Meulin-Korf és Aat van Rhijn *A harmadik – akivel nem számoltak* címen a kontextuális pasztorációról szóló kötete, illetve Marius van Leeuwen *Ünnepről ünnepre. A keresztyén ünnepek története és lényege* címet viselő, liturgiával foglalkozó könyve követett – és amelyek a maguk nemében mind hiánypótló művek. (Tunyogi Lehel *The Life and*

Work of István Kecskeméthy Csapó. A Hungarian Theologian and Biblical Scholar in Transylvania című munkája kissé eltér ettől a vonaltól.)

A *Szóra bírva* öt részre tagolódik. Az első részben Tunyogi bevezetőjét olvashatjuk, amelyet *Szavakba hullatott eleven idő* címmel jegyez, és amelyben a kötet születésének körülményeit írja le. A második rész Kozma Zsoltnak a „beszédes könyv” kapcsán érzett, nagyon emberi értékelését tartalmazza *...És papírra írva* címmel. „Elég-e ez a néhány oldal, hogy majd a fiak bepillantsanak az atyák intimitásába?” – kérdi, és reméli, hogy ez nem egy „amolyan kirakat-önéletrajz”, hanem tudatosítása annak, hogy „örökölt bűnök és megtanult erények gyurmája vagyok az (újja)Alkotó kezében”, és hogy a kötetben elhangzó vallomások értékelését

majd „az időtlen és mégis Mindenkori Számonkérő” fogja megtenni. A harmadik részben olvasható a beszélgetés a *Mester és tanítványa* között, a negyedik rész a *Kozma Zsolt teológiai tanár irodalmi munkásságának könyvésze 1960-tól* címet viseli, amely 290 megírt, és 196 nyomtatásban megjelent tanulmányt (!) sorol fel teljes bibliográfiai pontossággal. Az ötödik rész, *Képek, emlékek* címmel Kozma Zsoltot férji, apai, lelkészi, tanári, előadói és magánemberi voltában mutatja be.

A könyv elején, életrajzi visszaemlékezéseit olvasva, egy érdekes életpálya rajzolódik ki előttünk: Kozma Zsolt 1935-ben született Árpáston, lelkészi családban. A zilahi Wesselényi Kollégiumban tanult, majd a család Kolozsvárra költözött. 1951-ben az Ifjúsági Kommunista-ellenes Szervezet tagjaként egy röpcédulázás miatt – Bustya Dezsővel, Veress Zoltánnal, Bodor Ádámmal, Asztalos Lajossal és Palocsay Zsigmonddal együtt – három év börtönbüntetésre ítélték. 1954-ben szabadult. Még abban az évben beiratkozott a Teológiára – hivatástudata a Duna-deltában érlelődött –, 1958-ban szerzett diplomát. Két évig segédlelkész volt a Kolozsvár-belvárosi egyházközségben, majd egy „kufferral” Magyarorszára került lelkésznek. Öt hónap után elvitték katonának, majd hét hónap után visszakerült gyülekezetébe, ahol 1976-ig szolgált. „Lelkipásztorrá a magyarszováti gyülekezet nevelt” – mondja. 1974-től két évig óraadó tanár, majd 1976-tól 2004-ig a Protestáns Teológiai Intézet mindenki által nagyrabecsült professzora volt.

Az életrajzi adatokon túl, a kötet lapjai közt megtaláljuk a mély hivatástudattal rendelkező embert. Olvashatunk lelkész édesapjáról, aki állandóan tanult, és akinek magatartása azt sugallta: a lelkészség a teológiával való foglalkozást is jelenti. „Olyan közegben éltem, amelyben a teológia mint tudomány, és a lelkészség mint a teológiának a gyakorlata édesapám

személyében már adott volt” – vallja Kozma Zsolt, és ebből már sejthetjük, honnan örökölte a tudományosság iránti szenvedélyét. Beszél arról, hogy milyen hatások érték a Teológián, Nagy András, Juhász István és hasonló kaliberű professzorokról, akik a 20. századi lelkész-képzésben jeleskedtek, s akiktől szigorúságot, fegyelmet és „szakmát” tanult. Beszél az előadott tárgyairól: a héberéről, görögéről, katekétikáról, homiletikáról, liturgikáról, statútumról, exegézisről, sőt még az énekről is. „Nem polihisztor vagyok, hanem dilettáns” – mondja jellegzetes önironiájával, de aztán később finomít ezen: „azért nem lett belőlem sohasem egy szakon belül igazi tudós, mert mindenben arra törekedtem, hogy az egyház számára használhatót adjak.” Beszél a tanárság kulisszatitkairól, a készületekről, az órán és az órákon kívüli történekekről, a tanárság „emberi oldalairól”, a diákokkal való viszonyáról – és teszi mindezt azzal az alázattal, amellyel munkájához is hozzáállt. És bepillantást nyerhetünk olyan „részletkérdésekbe”, hogy mi az *ars exegetica*-ja, mi is az a „palló-elmélet”, amely az exegézis és a homiletika viszonyát fejt ki. Elmondja, milyen a prédikációírás műhelymunkája, miként kell rátalálni a bibliai textusra, miként lehet elérni, hogy az „belénk bújjon”, és prédikációt „csiholjon” „ott legbelül”, a homiletika szabályai szerint. Olvasunk a lapszerkesztés örömeiről és nehézségeiről, a szolgálat áldásairól és buktatóiról egyaránt. Kozma Zsolt véleményét formál a lelkész-képzés múltjáról és jelenéről, és kifejti, hogy az oktatás gyakorlatias jellegét kellene megerősíteni. Hangsúlyozza a principálisok nevelői szerepét, amellyel a segédlelkészeket fölkeszthetnék az önálló gyülekezeti szolgálatra, akik a „Fiam, reád ez vár!” kissé megriasztó realizmusa mellett azt is meghallanák, hogy „a gyülekezet nem idegen közeg, hanem Isten nagy családja”, ahol

„a lelkészt szeretni fogják”. Öröm olvasni azokat a részeket, amelyekben a liturgiai reform szükségességéről beszél, és ahol szerinte vissza lehetne nyúlni az ógyházi liturgiához, és onnan lehetne áthozni olyan elemeket, amelyek a gyülekezeti tagoknak az istentiszteletbe való jobb bevonását eredményeznék.

Kozma Zsolt nem szűkölködik az egyenes beszédű egyházkritikában sem. Nem az egyház *ellen*, hanem az egyházért szól. Amikor Jeremiás ostromozta a népet, „az az ő hátán is csattant, és neki jobban fájt, mint a népnek” – mondja. Ellenzékinek nevezi magát, „óvatos duhajnak”, aki jobbító szándékkal kritizál, és mindig úgy, hogy a kritika mellé alternatív megoldást is ajánl. Elfogadhatjuk érvelését: „Az egyházpolitika azt jelenti, hogy teszünk is valamit az egyházért, ezért szólunk fel, ezért vagyunk ellenzékiek. Az ilyen egyházpolitizálást én a lelképásztori minőség egyik elemének tartom.” Hasonlóképpen fogalmaz a mindenkori államhatalommal kapcsolatosan is: időnként éreztetni kell, hogy nincs minden rendjén! Föl kell számolni a „szatocszellemet”, amely szerint az államtól kapott segítség (kongrua, támogatás stb.) ellenében nekünk engednünk kell! Nem szabad feladni méltóságunkat, időnként az írásos tiltakozás vagy a memorandum eszközeihez kell folyamodni, meg kell fogalmazni önmagunk számára is az egyházi autonómia alapelveit, és „el kell menni önrendelkezésünk végső határáig”, ha az egyház érdekeiről van szó!

A beszélgetés vége felé előjönnek a legszemélyesebb kérdések is: a családról, az „elszámolásról”, a halálról. Hittel, egyszerűen mondja, hogy készül „a végsőkre”, „a jákóbi modellt” tartaná a legszebbnek, úgy, ahogyan az 1Móz 49,33-ban olyan bensőséges hangulatot árasztó módon van megírva: „Amikor befejezte Jákób a fiainak szóló parancsokat, felhúzta lábait az ágyra, elhunyt, és elődei mellé

került.” „Üres bőrrönddel” készül elmenni, kiírt magából mindent, és talán csak azt sajnálja, hogy nem tudott annyit adni a családjának, amennyire szüksége lett volna...

Az olvasó megrendülten, de hálás szívvel teszi le a könyvet. Örül, hogy van valaki, aki Istennek, népének, a teológiának, a tudománynak szentelte életét, és akire lelkésznevezédek tekintenek úgy, mint a *Professzor úrra*. Szerénysége, „kozma-zsoltos” humora, elkötelezettsége még azokat is megérintette, akik nem voltak tanítványai. „Jobb vagyok, mint amilyenre kisszámú ellenségeim tartanak, de rosszabb, mint amilyenre nagyszámú barátaim értékelnek” – mondja egy helyen, és talán csak itt érzünk készletét, hogy elmentmondjunk neki: a könyvet olvasva egyértelmű, hogy még ennél is jobb!

Elismerést érdemel Tunyogi Lehel is, a kérdező tanítvány, aki igazi partnerré válik a beszélgetésben. Teológiai műveltsége, széles látóköre, a gyakorló lelkészségből fakadó rálátása az egyházi életre feljogosítja őt arra, hogy elgondolkodtató kérdéseket tegyen fel. Nem ad „magas labdákat”, nem riad vissza a kényelmetlen kérdésektől sem (pl. homoszexualitás), de mindvégig tapintatosan kérdez, úgy, hogy szinte alig van kérdés, amelyet Kozma Zsolt diszkrétan *nem* válaszolna meg. A válaszokat úgy írja le, ahogyan azok elhangzottak, szögletes zárójelben még a beszélgetést kísérő hanghatásokat és gesztusokat is közli, ezzel is előbbé téve az olvasó számára a kettejük közötti kommunikációt.

A könyv értékét emeli, hogy *MIEG ÉS KENTERE* címen (visszafelé olvasva: *ERETNEKSÉGEIM*) címen közli azokat a gondolatokat, amelyeket Kozma Zsolt a hivatalosnak mondott egyházi tanítástól eltérően vall: bibliaértelmezésről, bibliakritikáról, a „sátánról” stb. Nagyon jó gondolat, hogy a beszélgetés különböző részeinél, az adott témát megvilágító,

biblikus fénybe helyező elmélkedéseket olvasunk, amelyek Kozma Zsolt tollából származnak. Szintén jó elgondolás volt bizonyos mondatokat úgy kiemelni és vastag betűvel, külön fülbe szerkeszteni, amelyek summázzák Kozma Zsolt mondanivalóját, és így „aranymondásokként” is értékelhetők.

A könyv küllemi szerkesztése ízléses – Fazakas Botond munkája. A megválasztott betűtípus elegáns, talán a papír lehetne jobb minőségű. A korrekktúrát Szenkovics Enikő végezte, csupán egyetlen helyen vettem észre elírást („’58 decemberétől ’55 december 31-ig tartott”). A borítót Könczey Elemér a tőle megszokott igényességgel tervezte, és azt az „Ecce homo” címet viselő, rácsok mögött lévő

Krisztus-alakot ábrázolja, amely – Asztalos Lajos közlése nyomán – valamikor a Deák Ferenc utcában volt látható, és amelynek fényképe alapján a ’80-as években Kozma Zsolt és Juhász Tamás professzorok, az erdélyi viszonyokat hűen tükröző képeslapot készítettek.

Ajánlom a könyvet elolvasásra az érdeklődő Olvasónak! Hitet, alázatot, munkamódszert, biblikusságot, gondolkodásmódot lehet belőle tanulni, egy olyan embertől, akinek a leckekönyvekben levő aláírásából időnként „Kozmazsolt” helyett „Kozmasors”-ot lehetett kiolvasni.

Koppándi Botond

Szóra bírva. Kozma Zsolttal beszélget Tunyogi Lehel című könyv margójára

Tisztelt Professzor Úr!

Örömmel láttam, hogy a legutóbbi, Önnel készített interjú-kötetben (*Szóra bírva*, Kolozsvár 2009) megjelent néhány mondat szerény személyemről is (267–268. old.), a *Református Szemle* 2007. évi nyílt ülésével kapcsolatosan. Néhány megjegyzést és kiegészítést hadd fűzzek az ott elhangzottakhoz. Azt nem „Buzogány Dezső találta ki”. Annyi igaz, hogy egyetlen egyházi tudományos folyóiratunk, a *Szemle* szerkesztősége (vagyis jómagam és Adorjáni Zoltán) részéről érkezett a kezdeményezés a püspök úrhoz, tehát végül is három személy képviseletében két intézmény, vagyis, Erdélyi Református Egyházkerület és a *Református Szemle* szerkesztőségének közös „találománya” volt. Én, személy szerint csak annyit mondtam, hogy jó lenne Budapest, Debrecen után végre Kolozsvárnak is kifejeznie nagyrabecsülését az Ön munkássága iránt, nyugdíjba vonulása kapcsán, ha már az intézmény, amelyet Ön harminc esztendeig szolgált, ezt nem

tette meg. A diplomára írt címet (*Pro scientia sacra*) tényleg én „találtam ki”, bizonyára ezzel tetszett összemenni az esemény létrejöttére tett indítványt. A diszkréció gondolata ugyancsak ebben a körben született meg, ismervén a professzor úr nagyfokú idegenkedését az ünnepléstől. Ezért mondtam, hogy ott semmi mást nem kell tennie, mint a tiszteletadást szó szerint „elszenvednie”, mely szó, e magyarázat nélkül, teljesen érthetetlen az interjú szövegében. Nem terveztünk tehát nagy fesztivált, vizsgálását ismerve pedig úgy láttuk jónak, ha szűk, baráti körben fogjuk az eseményt megrendezni. Erre a szerkesztőségi ülés kiválóan megfelelt. Aztán meglepetésnek szántuk, emiatt volt a nagyfokú titkolózás. Baráti közösségbe nem hivatalos levéllel szokták meghívni az embert. Két nappal az esemény előtt a püspök úr, egy nappal előtte pedig a főszerkesztő úr is megjelent Önnél, hogy ezt a baráti kérést/meghívást közölje. Ez elég jelzés lehetett volna arra, hogy az esemény mö-